

Η επίλυση του Κυπριακού μετέωρη;

Γράφει ο: Αλέξης Ηρακλείδης

Μετά την αναπάντεχη αποτυχία της συνάντησης Αναστασιάδη-Ακιντζί στο Μοντ Πελεράν της Ελβετίας για το καίριο εδαφικό ζήτημα (επιστροφή εδαφών στο προβλεπόμενο ελληνοκυπριακό ομόσπονδο κράτος της Κυπριακής ομοσπονδίας) οι συνομιλίες που ξεκίνησαν με τους ιδανικότερους από ποτέ όρους την άνοιξη του 2015, βρίσκονται μετέωρες, με ορατό ακόμη και τον κίνδυνο να ναυαγήσουν.

Αυτή η καμπή που ελπίζουμε να ξεπεραστεί, όπως άλλωστε έχουν δηλώσει οι ηγέτες των δύο κοινοτήτων της Κύπρου, μας δίνει την ευκαιρία για μια ευρύτερη ενατένιση, για τις εναλλακτικές, τις προοπτικές και τους κινδύνους που ελλοχεύουν.

Μετά από τόσες προσπάθειες επίλυσης από το 1974 μέχρι σήμερα, υπάρχουν δύο συναινετικές επιλογές για την επίλυση του Κυπριακού και δύο, που θα τις έλεγα, «μη-επιλογές» που όμως μπορεί να προκύψουν, αν αποτύχουν οι δύο άλλες:

Οι συναινετικές επιλογές είναι:

(1) Το ευκαταίο καλύτερο σενάριο, το Plan A, συμφωνία για την εγκαθίδρυση μίας διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας, που θα την εισηγηθούν στο λαό τους οι δύο ηγεσίες και θα γίνει αποδεκτή στα δύο δημοψηφίσματα, όχι όμως με οριακό ποσοστό αλλά με ποσοστό 60-65% και άνω.

(2) Το «βελούδινο διαζύγιο», το Plan B, αν το προηγούμενο σχέδιο λύσης ναυαγήσει ή επιτευχθεί αλλά στη συνέχεια απορριφθεί στα δημοψηφίσματα ή γίνει μεν αποδεκτό αλλά με οριακή πλειοψηφία του 51-55%. Στο συναινετικό βελούδινο διαζύγιο το προφανές *quid pro quo* είναι η επιστροφή εδαφών με αντάλλαγμα την αναγνώριση του τουρκοκυπριακού κράτους. Με τη λύση αυτή μπορεί να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία μίας Κυπριακής Συνομοσπονδίας και έτσι να αποφευχθεί ο κίνδυνος η Κυπριακή Δημοκρατία να συνορεύει στην ουσία ή και στην πράξη με την Τουρκία στη μεγαλόνησο.

Τα δύο χειρότερα ενδεχόμενα που μπορεί να προκύψουν είτε από λάθος και ελλείψει άλλης δυνατής επιλογής (δηλαδή να επέλθουν *by default*) είτε σκοπίμως (*by design*) είναι:

(3) Το «ανταγωνιστικό διαζύγιο» ή αλλιώς η μη επίλυση στο διηνεκές, που θα οδηγήσει στην ανεξαρτησία της Β. Κύπρου χωρίς βέβαια επιστροφή εδαφών.

(4) Η προσάρτηση *de facto* ή *de jure* της βόρειας Κύπρου από την Τουρκία και ας είναι κατάφωρα παράνομη κατά το διεθνές δίκαιο (που δεν επιτρέπει προσαρτήσεις που είναι προϊόν κατακτήσεων από επιθετικό πόλεμο).

Πριν ενάμιση χρόνο παρουσιάστηκε, ως γνωστόν, μια νέα αναπάντεχη ευκαιρία επίλυσης του Κυπριακού, αυτή τη φορά ακόμη πιο ελπιδοφόρα από τις δύο προηγούμενες που είχαν παρουσιαστεί στις αρχές του 21ου αιώνα: η διαδικασία με το Σχέδιο Ανάν, την οποία οδήγησε στο ναυάγιο ο εθνικιστής Τάσος Παπαδόπουλος, με μεγάλη όμως ευθύνη και από το ΑΚΕΛ (και προσωπικά του Χριστόφια, ο οποίος την τελευταία στιγμή έκανε στροφή 180 μοιρών) και οι συνομιλίες Χριστόφια-Ταλάτ το 2008-2010. Από πλευράς Τουρκοκυπρίων, η σημερινή μεγάλη ευκαιρία προέκυψε βέβαια με την εκλογή του Μουσταφά Ακιντζί στην ηγεσία την άνοιξη του 2015.

Η σημερινή ευκαιρία φάνηκε πιο ευοίωνη από το εγχείρημα Χριστόφια-Ταλάτ για έξι λόγους: (1) οι συνομιλίες είναι αυτή τη φορά αυστηρά «ενδοκυπριακές» (Cyprus-owned), άλλο αν λαμβάνουν χώρα υπό την αιγίδα του Γ.Γ. του ΟΗΕ, (2) στον ενάμιση και πλέον χρόνο που πέρασε έχει σημειωθεί περισσότερη πρόοδος στις συνομιλίες από οποιαδήποτε άλλη φορά από το 1975 μέχρι σήμερα (όπως έχει τονίσει ο Γ.Γ. του ΟΗΕ, ο μεσολαβητής του ΟΗΕ Eide, και πολλοί άλλοι αξιωματούχοι, όπως και ο Πρόεδρος Μπαράκ Χουσεϊν Ομπάμα στο πρόσφατο ταξίδι του στην Αθήνα, μιλώντας μπροστά στον Αλέξη Τσίπρα που από την πλευρά του φάνηκε διστακτικός στο Κυπριακό και περιορίστηκε σε γενικόλογες κοινοτυπίες), (3) οι δύο πλευρές έχουν δώσει, για πρώτη φορά στην ιστορία του Κυπριακού, μεγάλη σημασία στην ουσία της διαφοράς, δηλαδή στην κατανόηση και αντιμετώπιση των φόβων και των ζωτικών αναγκών εκάστης πλευράς, (4) και οι δύο πλευρές κινούνται με όρους και προοπτική «θετικού αθροίσματος» (δύο κερδισμένοι από την επίλυση), για πρώτη φορά στην ιστορία του Κυπριακού, και όχι με όρους «μηδενικού αθροίσματος», όπως τις περισσότερες φορές παλιότερα, (5) οι δύο ηγέτες είναι, όπως έχει λεχθεί, «φυσικοί συνεταίροι για την ειρήνη», υπάρχει δε μεταξύ τους rapport (φιλία και αλληλοεκτίμηση) και υπήρξαν και οι δύο υποστηρικτές του Σχεδίου Ανάν (όπως ήταν ο Μεχμέτ Αλί Ταλάτ, ο αείμνηστος Γλαύκος Κληρίδης, ο Κώστας Σημίτης, ο Γιώργος Παπανδρέου αλλά τότε και ο Ερντογάν, ο οποίος μάλιστα είχε μιλήσει για λύση τύπου Βελγίου) και (6) για πρώτη φορά από το 1990 και μετά υπάρχει μεγάλο ρεύμα για επίλυση όχι μόνο μεταξύ των Τουρκοκυπρίων (ειδικά των γηγενών) αλλά και μεταξύ των Ελληνοκυπρίων, με τα δύο μεγάλα κόμματα, το ΔΙΣΥ και το ΑΚΕΛ, να έχουν ταχθεί σαφώς υπέρ της ομοσπονδιακής λύσης. Κοντολογίς «ή τώρα ή ποτέ» σε ότι αφορά την επανένωση και ομοσπονδιακή λύση. Όπως έχει λεχθεί από έναν έμπειρο Ελληνοκύπριο δημοσιογράφο ειδικό στο Κυπριακό «αν δεν το λύσουν τώρα το πρόβλημα ο Αναστασιάδης και ο Ακιντζί δεν μπορεί να το λύσει κανένας. Αν αποτύχει και αυτή η προσπάθεια θα είναι το τέλος των συζητήσεων για λύση διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας

... θα υπάρξουν κι άλλες ευκαιρίες και άλλες συζητήσεις, όχι όμως για διζωνική δικαιοδική ομοσπονδία, ούτε βέβαια για ενιαίο κράτος».

Ελλοχεύουν όμως δύο νέοι κίνδυνοι και αστάθμητοι παράγοντες στην παρούσα συγκυρία που πολλοί από εμάς είχαν υποτιμήσει, ο διαφαινόμενος πιθανός αρνητικός ρόλος της Τουρκίας αλλά, απ' ό,τι φαίνεται, ακόμη και της Ελλάδας, όπως φάνηκε με την πρόσφατη περιπέτεια στο Μον Πελεράν (βλ. παρακάτω).

Η Τουρκία υπό τον σημερινό Ερντογάν ίσως δεν ενδιαφέρεται, στην παρούσα φάση, για την επίλυση ή/και άρχισε να έχει ενδοιασμούς για την ομοσπονδιακή λύση και γι' αυτό ίσως επιδιώκει να φέρει τα πράγματα στα άκρα, ώστε να προκύψουν οι «μη λύσεις» 3 και 4 που αναφέραμε. Το βέβαιο είναι ότι ο σημερινός Ερντογάν, σε πλήρη αντίθεση με τον παλιό Ερντογάν της περιόδου 2002-2010, δεν ενδιαφέρεται πια για την ευρωπαϊκή (ενταξιακή στην ΕΕ) πορεία της χώρας του, την οποία κρατάει σε ομηρία μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του φετινού καλοκαιριού, ως εκ τούτου δεν έχει ως κίνητρο και προτεραιότητα την επίλυση του Κυπριακού και την επανένωση της Κύπρου. Ωστόσο, δεν φαίνεται να είναι, τουλάχιστον μέχρι σήμερα, υπονομευτικός στο Κυπριακό, ίσως επειδή η Τουρκία έχει άλλα πολύ πιο σοβαρά μέτωπα να αντιμετωπίσει, εσωτερικά και εξωτερικά (κουρδικό, συριακό, προβληματικές σχέσεις με τη Ρωσία, το Ισραήλ, την Αρμενία και το Ιράν, τριγμούς με τις ΗΠΑ αλλά εν μέρει και με την ΕΕ). Πάντως το τουρκικό υπουργείο εξωτερικών, επίσημα τουλάχιστον, δηλώνει ότι υποστηρίζει το Plan A. Συγκεκριμένα ο Τούρκος υπουργός εξωτερικών, στο πρόσφατο ταξίδι του στη βόρεια Κύπρο, δήλωσε ότι ακόμη βρισκόμαστε στα πλαίσια του Plan A (διζωνική δικαιοδική ομοσπονδία) και δεν ήρθε ακόμη, όπως είπε, η στιγμή για το Plan B (μάλλον εννοούσε το βελούδινο διαζύγιο) ή το Plan C (μάλλον θα εννοούσε το ανταγωνιστικό οριστικό διαζύγιο), αφήνοντας να φανεί ότι μόνο, αφού εξαντληθούν πλήρως οι προσπάθειες για το Plan A, θα διερευνηθούν οι άλλες επιλογές.

Στο σημείο αυτό αξίζει να καταγράψω μία εύστοχη παρατήρηση ενός έμπειρου Ελληνοκύπριου δημοσιογράφου και συγγραφέα του Κυπριακού: «Ο Ερντογάν προβάλλεται από όσους [εθνικιστές Ελληνοκύπριους και Έλληνες] είναι ενάντια στη διζωνική δικαιοδική ομοσπονδία σαν ο μεγάλος κίνδυνος. Αν πραγματικά ανησυχούν για την επιρροή της Τουρκίας, το σοφό θα ήταν να μειωθεί αυτή η επιρροή στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Και ο μόνος τρόπος να μειωθεί είναι να ενταχθούν οι Τουρκοκύπριοι, μέσω της λύσης, σ' ένα σταθερό διεθνές περιβάλλον. Η ΕΕ προσφέρει το πλαίσιο ασφάλειας και σταθερότητας, όσα προβλήματα και αν αντιμετωπίζει σήμερα»¹.

Πώς άραγε προέκυψε ο πρόσφατος αρνητικός ρόλος της Τουρκίας, που αποφάσισε, την τελευταία στιγμή, να τραβήξει το λουρί στον Ακιντζί; Ο έγκυρος ελληνοκυπριακός τύπος και

σοβαροί Ελληνοκύπριοι σχολιαστές που επιζητούν την ευόδωση των συνομιλιών και την άρση της ντε φάκτο διχοτόμησης, είναι απόλυτα πεπεισμένοι για το τι συνέβη². Γι' αυτούς είναι ηλίου φαεινότερο ότι οι «απειλές» του Έλληνα υπουργού εξωτερικών Νίκου Κοτζιά (τέλος στις εγγυήσεις εδώ και τώρα και άμεση απομάκρυνση όλων των τουρκικών στρατευμάτων) εξόργισαν την Άγκυρα και εξώθησαν τον Ερντογάν στο να επιβάλει την αναδίπλωση του Ακιντζί. Όπως έχει σημειώσει προσφάτως ένας διεισδυτικός Ελληνοκύπριος αναλυτής και συγγραφέας του Κυπριακού: «Προφανώς δεν είναι διατεθειμένος ο Τούρκος Πρόεδρος να δεχθεί λύση που να βγάζει την Τουρκία εντελώς έξω από το σύστημα ασφάλειας το οποίο της εκχωρεί εγγυητικά δικαιώματα και στρατιωτική παρουσία στη βάση των Συνθηκών Εγγύησης και Συμμαχίας (Άρθρο 181 του συντάγματος του 1960, το οποίο δεν έχει εξαιρεθεί από τη Συνθήκη Προσχώρησης στην ΕΕ το 2003) και τροχοδρομεί μια πορεία τελικού package deal στην όποιας μορφής διεθνή διάσκεψη ήθελε συμφωνηθεί»³.

Επιστρέφω στην αξιοπερίεργη στάση της Αθήνας. Τίθενται τα εξής ερωτήματα: μήπως επρόκειτο για εσκεμμένη υπονόμηση της Αθήνας, μήπως για ατυχή χονδροειδή ενέργεια και γκάφα εκ μέρους του εθνικιστή Νίκου Κοτζιά, και κατά πόσον η ενέργεια αυτή είχε τύχει της έγκρισης ή εν μέρει της έγκρισης του Αλέξη Τσίπρα. Το βέβαιο πάντως είναι ότι ο Έλληνας πρωθυπουργός είχε (ατυχώς) υιοθετήσει τη θέση περί άμεσης προηγούμενης κατάργησης των εγγυήσεων και αποχώρησης των τουρκικών στρατευμάτων⁴. Επίσης, όπως αναφέρουν οι εφημερίδες της Κύπρου, στις πρόσφατες επαφές του με τον Νίκο Αναστασιάδη φαινόταν να πελαγοδρομεί. Ας μου επιτραπεί να πω ότι είναι καιρός ο κ. Τσίπρας να αλλάξει στάση και να ξεφύγει από την τάση που έχει να τείνει ευήκοον ους στους εθνικιστές στο κόμμα του και όχι στους αντιεθνικιστές⁵. Καιρός είναι, για να χρησιμοποιήσω τη γνωστή αγγλική έκφραση to put his act together, αν θέλει να συμβάλει θετικά στην ευνοϊκή επίλυση του Κυπριακού και η Ελλάδα να αποτελεί –και να θεωρείται και από τους σημαντικούς διεθνείς παράγοντες ότι αποτελεί– αξιόπιστο, σημαντικό και σταθεροποιητικό παράγοντα στην ευρύτερη περιοχή, στυλοβάτη της ειρήνης, της ασφάλειας και αταλάντευτο υποστηρικτή της ειρηνικής επίλυσης των διεθνών και εθνοτικών διαφορών.

Όπως πάντως και να έχουν τα πράγματα, τυχόν νέα γκάφα ή απόπειρα υπονόμησης των προσπαθειών του Αναστασιάδη για ομοσπονδιακή λύση θα ισοδυναμεί με συνειδητή προσπάθεια να ναυαγήσουν οι συνομιλίες και να εδραιωθεί οριστικά πλέον η διχοτόμηση και τα τετελεσμένα του «Αττίλα» (δηλαδή η γνωστή θέση του Ραούφ Ντενκτάς και των Τούρκων εθνικιστών). Επίσης, η υπονόμηση ανατρέπει την πάγια συνετή πολιτική όλων των ελληνικών κυβερνήσεων της Μεταπολίτευσης από το 1974 και μετά (κάτι που τονίζουν σήμερα κατά κόρον, με εύλογη οργή, οι Ελληνοκύπριοι σχολιαστές), δηλαδή ότι η Λευκωσία

αποφασίζει και η Αθήνα «συμπαρίσταται» (Κωνσταντίνος Καραμανλής) ή «συμπαράτασσεται» (Ανδρέας Παπανδρέου). Εξυπακούεται δε ότι ενέργειες αυτού του είδους συνιστούν απαράδεκτη επέμβαση στα εσωτερικά μίας κυρίαρχης (και αδελφής) χώρας, η οποία έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα και την ευθύνη για την επίλυση του εθνικού της ζητήματος όπως εκείνη γνωρίζει καλύτερα, μια και εκείνη άλλωστε θα υποστεί τις συνέπειες της όποιας λύσης ή θα υποστεί τη διαιώνιση του αδιεξόδου της μη λύσης.

Ωστόσο θα καταλήξω με αισιόδοξο τόνο. Καταρχήν οι συνομιλίες δεν έχουν ναυαγήσει και συνεχίζονται, παρά τις επιθυμίες των εκατέρωθεν απορριπτικών στην Κύπρο και ορισμένων σε υπεύθυνες θέσεις στην Ελλάδα και την Τουρκία. Ίσως μάλιστα το «ατόπημα» της Αθήνας (εσκεμμένο ή γκάφα) και η σκληρή αντίδραση της Άγκυρας, να δράσουν θετικά. Να κάνουν αυτούς που επιθυμούν την επανένωση και ομοσπονδιακή λύση, οι οποίοι ευτυχώς στην παρούσα φάση του Κυπριακού έχουν τα ηνία (αλλά και την ελληνοκυπριακή κοινωνία πολιτών) να μην πτοηθούν και να γίνουν πιο τολμηροί και γενναϊόδωροι στην εξεύρεση μιας μέσης λύσης «θετικού αθροίσματος», δηλαδή χωρίς κερδισμένους και χαμένους, αφήνοντας σύζυλους Αθήνα και Άγκυρα που άλλωστε δεν τους πέφτει λόγος ως προς την ουσία της λύσης.

Δεύτερον και κυριότερο, οι αποκλείσεις δεν είναι αγεφύρωτες στα δύσκολα θέματα (εδαφικό, περιουσίες, εγγυήσεις-ασφάλεια). Στο εδαφικό η διαφορά είναι μηδαμινή, μόλις 1%, δηλαδή 28.2% (Ε/Κ θέση) έναντι 29.2% (Τ/Κ) στο τουρκοκυπριακό ομόσπονδο κράτος από το σχεδόν 37% που κατέχουν από το 1974 μέχρι σήμερα, με την συνεπακόλουθη επιστροφή προσφύγων 75.000-90.000 (Ε/Κ θέση) και 50.000-65.000 (Τ/Κ θέση στο Μον Πελεράν-2) και άνω του 70.000 (στο Μον Πελεράν-1). Στο δε περιουσιακό έχουν τεθεί στο τραπέζι εδώ και πολύ καιρό τρεις επιλογές για όσους έχουν περιουσία (επιστροφή της περιουσίας, αποζημίωση και ανταλλαγή, και συζητήθηκαν άνω των 20 σχετικών κριτηρίων). Όσο για το πολιτειακό, το οποίο περιέργως έχει επανέλθει προσφάτως από πλευράς Ελληνοκυπρίων, ενώ είχε επιλυθεί προ πολλού (εναλλασσόμενη εκ περιτροπής προεδρία, με τον πρόεδρο και αντιπρόεδρο να εκλέγονται με καθολική διασταυρούμενη σταθμισμένη ψήφο πράγμα που θα τους καθιστά υπόλογους και στις δύο κοινότητες) τίθεται μάλλον για λόγους διαπραγματευτικής τακτικής, δηλαδή για να υπάρχει περιθώριο για αντάλλαγμα σε κάτι άλλο σημαντικό. Όσο για τις εγγυήσεις-ασφάλεια που βάζουν στο παιχνίδι της επίλυσης και τις «μητέρες-πατρίδες», εδώ οι λογικές λύσεις είναι προφανείς: εγγυήσεις νέου τύπου από τον ΟΗΕ (και συγκεκριμένα από το Συμβούλιο Ασφαλείας), την ΕΕ και το ΝΑΤΟ είναι νομίζω υπεραρκετές. Όσο για την οξεία αντιπαράθεση Αθήνας-Άγκυρας στο σημείο αυτό, δημιουργεί πολλά ερωτηματικά και κίνδυνο για την έκβαση των συνομιλιών – ας ελπίσουμε

ότι οι εκ διαμέτρου αντίθετες θέσεις τίθενται για λόγους διαπραγματευτικούς, αν και ειδικά για την ελληνική περίπτωση έχω τις αμφιβολίες μου.

Σημειώσεις

1. Προσωπική μου επικοινωνία με τον συγγραφέα τον οποίο και ευχαριστώ.
2. Βλ. δημοσιεύματα από την 23η Νοεμβρίου μέχρι το τέλος Νοεμβρίου 2016 κυρίως στο *Cyprus Mail* και *Ο Πολίτης*.
3. Προσωπική μου επικοινωνία με τον συγγραφέα τον οποίο και ευχαριστώ.
4. Βλέπε το άρθρο του Άγγελου Αθανασόπουλου, *Το Βήμα* (27-11-2016), σελ. 2.
5. Η λογική αυτή των εθνικιστών στην Ελλάδα και την Κυπριακή Δημοκρατία ενταφιάζει την ομοσπονδιακή επίλυση και συμβάλει στην εδραίωση της οριστικής διχοτόμησης και την παγίωση των τετελεσμένων του «Αττίλα». Υποπτεύομαι ότι από ορισμένους εθνικιστές στην Ελλάδα και στην Κύπρο αυτό γίνεται ασυνείδητα (στο πλαίσιο των ευσεβών πόθων ενός άκρατου εθνοκεντρισμού) αλλά από άλλους εθνικιστές (λίγο πιο ρεαλιστές) γίνεται συνειδητά, με το σκεπτικό ότι θα έρθουν καλύτερες μέρες, μία λύση σε «βάθος χρόνου» που θα ευνοεί περισσότερο την ελληνοκυπριακή πλευρά, δηλαδή η σχολή του Τάσσου Παπαδόπουλου (που πρόσφατα υποστήριξε στην *Καθημερινή* και ο πρέσβης Ζαχαράκης), κοντολογίς μία ενιαία ελληνοκρατούμενη Κύπρος, κάτι που, εννοείται, είναι εντελώς αδύνατον να πραγματοποιηθεί. Υπάρχει όμως και μία τρίτη εκδοχή της εθνικιστής σχολής στο Κυπριακό, που θα την έλεγα η κυνική σχολή ή σχολή της ανενδοίαστης υποκρισίας (στη οποία δεν θα απέκλεια να ανήκε κατά βάθος και ο Τάσος Παπαδόπουλος, περίφημος όχι μόνο για τον έντονο ελληνοκεντρικό εθνικισμό του αλλά και για την μεγάλη του ευστροφία): ότι βάζουμε πολύ ψηλά τον πήχη (π.χ. ελληνική Κύπρος, ενιαία ελληνοκρατούμενη Κύπρος) επίτηδες, όχι επειδή πιστεύουμε ρεαλιστικά σε μία καλύτερη λύση σε βάθος χρόνου αλλά επειδή επιζητούμε τελικά τη διχοτόμηση και για ευνόητους λόγους δεν μπορούμε να το πούμε ανοιχτά (άλλωστε από πού και ως «Έλληνες της Κύπρου» θα συζήσουμε σε ένα κοινό συνεταιρικό κράτος επί ίσοις όροις με τους «Τουρκαλάδες» και μουσουλμάνους).

Δημοσιευμένο στις 1 Δεκεμβρίου 2016 στο ηλεκτρονικό περιοδικό Χρόνος.